

La col·lecció Emaús vol oferir llibres de lectura assequible que ajudin a viure el camí cristià en el moment actual. Per això porta el nom d'aquell poble cap a on anaven dos deixebles desesperançats quan es van trobar amb Jesús, que es va posar a caminar al costat seu, i els va fer entendre i viure la novetat de l'Evangelí.

Pilar Malla

Fer front
a la pobresa

Col·lecció Emaús 101
Centre de Pastoral Litúrgica

CENTRE DE PASTORAL LITÚRGICA
Rivadeneyra 6,7. 08002 Barcelona

Disseny de la coberta: Mercè Solé

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquesta obra, per qualsevol procediment, sense l'autorització escrita de l'editorial.

Primera edició: maig de 2012

ISBN: 978-84-9805-557-3

D.L.: B - 16.502-2012

Imp.: Impulso Global Solutions, S.L.

La nostra actitud davant la pobresa

La convicció que les coses poden canviar

Començo per una afirmació inspirada en les teories de Giovanni Sarpellon, un sociòleg expert en la lluita contra la pobresa a Europa: «Una política contra la pobresa no es dirigeix en primer lloc a les persones pobres, sinó que tendeix a canviar els mecanismes que engendren i perpetuen les desigualtats. Pobresa i marginació es converteixen en criteris inspiradors d'una política global i no han de ser objecte de polítiques sectorials.»

És cert que les desigualtats existiran sempre, però no és inevitable que aquestes desigualtats arribin a produir i a mantenir la gent en una extrema pobresa; una societat ben organitzada ha d'evitar-ho encara que això comporti una disminució del desenvolupament econòmic en termes absoluts. Hi ha desigualtats que no són acceptables èticament.

Fa falta potser la convicció que l'objectiu del desenvolupament no ha de ser un creixement pur i simple de la riquesa, sinó un increment de la riquesa que tendeixi a reduir les desigualtats existents, combatent les causes més profundes de la pobresa, com l'atur, les desigualtats de sous, les pensions insuficients...

La lògica sembla ser «primer cal produir» i després –sempre després– canviarà la situació dels pobres. És necessari tenir el valor d'emprendre una lluita valenta i coherent per canviar l'ordre de prioritats. Canviar la situació dels pobres tot buscant el desenvolupament. Perquè ens hem de preguntar si es pot aprovar un progrés que s'edifica sobre la injustícia o si aquest progrés és un veritable progrés.

El nostre primer món fins fa molt poc estava marcat per la crisi de les ideologies, pel procés de globalització, pels aires postmoderns, per l'emergència de la «nova pobresa», que confirma cada dia més una societat dual que porta a la civilització del consumisme, de la por, de la competitivitat, de la comoditat, de l'ostentació, de l'estrès... Amb l'esclat de la crisi, costa preveure com cal actuar per contribuir a una societat més justa. A l'hora de planificar el futur, caldrà tenir present també la incidència de les polítiques socials en la població més empobrida. És un moment molt important per demostrar la solidaritat social des de les Administracions.

El miratge del creixement econòmic

Un sistema de valors basat en el guany, l'acumulació de riquesa i l'individualisme més que no pas en la solidaritat ens ha portat fins a l'actual crisi. El nostre repte és ser capaços de canviar aquests valors i de construir d'una altra manera.

Les tres idees bàsiques del rerefons d'aquest sistema són:

1. El convenciment que el creixement econòmic i la competitivitat són els que permeten el desenvolupament

econòmic i el benestar dels pobles i que així s'obté una major qualitat de vida.

En la nostra societat la competitivitat acaba essent l'únic component de les relacions humanes. I un exemple clar el tenim en el comportament en el món de l'esport i en el món de les empreses.

Créixer econòmicament és el criteri principal pel qual es regeixen els qui prenen decisions econòmiques, socials i polítiques. Aquest criteri n'ha suplantat d'altres que havien existit com són els de distribuir la riquesa que s'havia generat, donar oportunitats a l'accés als béns i recursos i garantir els drets econòmics i socials.

També la introducció de noves tecnologies en els processos de producció ha reduït la necessitat de mà d'obra i ha permès augmentar la productivitat amb uns costos menors i amb menys riscos d'instabilitat econòmica a mitjà i a llarg termini. En conseqüència, l'atur estructural i la precarietat en el treball han arribat a cotes molt altes.

2. Creure que la instabilitat és la forma que adopta la competitivitat en el món del treball i que els llocs de treballs s'han d'ajustar a les necessitats del món econòmic.

La instabilitat en el treball té efectes sobre el consum. D'una banda impedeix que es puguin satisfer les necessitats bàsiques, i per una altra, crea una barrera entre aquells que poden consumir i els qui no poden.

En un altre ordre de coses, cal recordar que en el nostre món de recursos limitats, el consum o l'explotació exagerada produeix en el medi ambient efectes irreversibles.

3. Creure que la felicitat es troba en el consum: tant tens, tant vals. La nostra és una civilització del confort excessiu. En alguns terrenys, la investigació s'inclina cada vegada més per posar a l'abast dels qui poden pagar-s'ho productes que eviten les més mínimes incomoditats, mentre que s'oblida les mancances dels pobres en qüestions elementals. El resultat és que tenim una gran quantitat de comoditats inútils i, en canvi, manquen moltes coses necessàries als pobres.

La nostra societat, que mesura el triomf per la capacitat de consum i en la qual la feina és escassa, ha generat una forma d'actuar individualista i competitiva que ha deixat de banda els valors socials, la cultura, l'ètica i ha influït en la presa d'opcions socials, en els models culturals, en les identitats personals i en les decisions polítiques.

Estem construint una societat on el posseir prima per damunt del ser; que potencia la competitivitat en lloc de la cooperació, la força en lloc de la solidaritat, l'acolliment i l'ajut. Es tendeix a posar la capacitat i les qualitats personals al servei d'un mateix en lloc de fer-ho en benefici de la comunitat. I aquesta forma de viure és la que alimenta les arrels més profundes de la pobresa.

Si la capacitat de consum, generadora de riquesa, és el que compta, els «poderosos» són considerats els dinamitzadors imprescindibles de la societat; i els pobres, que no poden participar en el consum, són considerats els generadors d'unes inseguretats de què ens hem de defensar. Aquest model ètic responsabilitza i culpabilitza els exclosos de la seva situació de pobresa i marginació.

La pluralitat i la massificació són també característiques del nostre temps. Encara que parlem del pensament únic,

vivim en una situació de diversitat de parers, de diversificació, de poca cohesió social. Els joves, per exemple, pensen i actuen de forma completament diferent dels adults, els mitjans de comunicació ens posen en contacte amb les formes més diverses de viure. La presència d'estrangers entre nosaltres és una altra de les característiques del nostre temps. És una realitat que pot ser font de riquesa. Ningú no esgota l'obra del Creador.

Els poders polítics cada vegada tenen menys força davant dels «poders fàctics» econòmics.

Les grans multinacionals exporten les indústries perilloses als països del tercer món i també els venen fertilitzants i pesticides que són prohibits en els nostres països. Sembla que tot sigui vàlid en nom de la competència.

Sobrietat compartida

Cal, doncs, que fem un gir i caminem cap a una civilització que jo anomenaria de la *sobrietat compartida*.

El món està enfocat de tal manera que no guanyem pas la batalla per derrotar la pobresa. Malgrat l'espectacular desenvolupament tecnològic, és el desert de la misèria el que va envaint l'oasi del món ric, i no a l'inrevés. I és que no n'hi ha prou amb el desenvolupament tecnològic, si simultàniament tots nosaltres no ens decidim a rebaixar el nostre injust i impossible nivell de vida. Perquè és evident que el nivell de consum de les nostres societats no és assolible per tots els països de la terra. I, si tots els pobles intentessin assolir-lo, destrossaríem el planeta. L'economia ja no pot definir-se com la ciència de produir més, sinó com la ciència de repartir el que

la terra ens pot donar. I per repartir hi ha d'haver una renúncia compartida.

Si continuem com fins ara, els rics seran cada vegada més rics i els pobres més nombrosos i més pobres. I anirem creant cada vegada més una civilització de la por.

Diuen que sant Francesc d'Assís va dir: «Si tinguéssim béns, necessitaríem armes per defensar-los». Doncs si el 20 % de la població mundial consumeix el 80 % de la riquesa del planeta, és evident que caldran moltes armes per defensar aquesta injustícia.

Si fóssim capaços de renunciar a les armes, podríem resoldre tots els problemes de la misèria. Seria un camí ben fàcil, però som incapaços de seguir-lo, perquè la por és una mala consellera, que no ens deixa veure què hem de fer.

Vivim en la civilització de l'ostentació, de la mentida i de l'estrès. Un món en el qual els mitjans de comunicació ens donen les veritats a mitges, i ens expliquen les coses segons l'òptica dels amos del mitjà. Una civilització en què sempre hem de córrer, en què moltes persones viuen a punt de l'infart, de la depressió o de qualsevol altre mal.

L'opció pels pobres no pot ser una opció merament personal. Ha de ser també una opció comunitària. Necessitem, doncs, petits nuclis comunitaris que facin aquesta opció, perquè és molt difícil mantenir-se ferm en aquest camí, si no s'està vinculat a una comunitat. López-Aranguren deia: «No és possible viure en solitud els valors que s'han triat. És necessari compartir-los, altrament es viu la frustració del que s'ha deixat».

És més important pel Regne de Déu denunciar les situa-

cions d'injustícia que explicar el que fem. Déu estima les persones, totes les persones, i vol el bé de tots.

Crec que per assolir un canvi de model de societat hauríem, en primer lloc, de posar en qüestió dos grans «dogmes» actuals:

Primer: Creure que el benestar de la mitjana del món occidental, a la llarga, serà assolible per tots.

Segon: Tenir per no negociable el nostre nivell de vida.

Un model d'organització social i econòmica que tingui per finalitat el benestar per a tots, no només per a una minoria, exigeix reformes estructurals i una voluntat política lúcida i eficaç. Crec que el desenvolupament social només serà possible si va unit al desenvolupament cultural, econòmic, ecològic i espiritual. És a dir, si permet la satisfacció de les necessitats bàsiques, l'exercici dels drets, la participació en les decisions que afecten la comunitat, el creixement de l'autonomia de les persones, la distribució justa de la riquesa i, en aquesta època de mobilitat i canvi social tan accentuat, l'actitud oberta de la tolerància.

Sensibilitat i responsabilitat social

Podem distingir tres nivells en les relacions que condicionen i defineixen l'organització de la societat: les relacions de poder, les relacions de justícia i les relacions de gratuïtat.

L'Estat és l'ens que posseeix i exerceix el poder i qui té una responsabilitat decisiva en l'orientació i garantia de la bona distribució dels recursos de la societat. L'actuació

de l'Estat ha de servir a la promoció de la integració, la cohesió i la igualtat socials i ha d'afavorir l'autonomia de les persones, famílies i grups, però d'una manera especial els qui viuen en situació de pobresa, exclusió o risc social. D'aquí la importància de la política que s'exerceix des dels ministeris que tenen al seu càrrec la salut, l'educació, el foment de l'habitatge i la distribució de les pensions.

Un segon nivell en les relacions humanes és el que s'exerceix en torn al concepte de justícia. La consciència social d'avui proclama molt alt que la justícia s'ha de basar en el principi de la igualtat de totes les persones davant la llei. No sempre ha estat així. Al llarg de la història han anat apareixent lleis que han reflectit l'evolució de les relacions humanes fins arribar a la definició dels drets de l'home. Els drets humans, i els deures que comporten, són construccions de la intel·ligència humana, fruit d'un esforç creador de la col·lectivitat i que requereixen també un esforç per ser mantinguts. El fet que hagin estat promulgats no equival a que siguin respectats. Només cal que mirem al nostre voltant, que llegim els diaris o que mirem els telenotícies de la televisió.

El tercer nivell en les relacions humanes és el que s'exerceix mitjançant la gratuïtat. Aquest nivell supera allò que exigeixen les relacions de justícia. El seu motor no és el que mou la justícia, no és tampoc el que exigeix la igualtat; la gratuïtat s'exerceix mitjançant la generositat. Tots i totes en coneixem exemples.

Cap a un nou model de solidaritat

Un sector important de la nostra societat ha donat respostes solidàries que han estructurat un model alternatiu

de societat, sempre en la línia d'humanitzar l'existència. Però la resposta solidària no ha estat sempre la mateixa, sempre ha estat condicionada pel medi d'on sortia.

Avui també cal un nou model de solidaritat. No es tracta de menysprear allò que s'ha fet fins avui ni de fer un pas enrere. Tampoc no es tracta d'alliberar l'Estat de les seves obligacions. Es tracta, això sí, d'introduir nous valors, no solament en benefici de la població pobra i exclosa, sinó de tota la humanitat. Reconèixer la diversitat, el valor i la importància de l'afectivitat, la defensa de la vida i dels drets humans, el valor del voluntariat, el respecte a la natura i l'estigma de l'equilibri ecològic, etc., són alguns d'aquests valors.

La tasca transformadora en aquests moments s'ha de canalitzar en una doble direcció: d'una banda ampliar el grup de persones solidàries; de l'altre, mobilitzar políticament els pobres i els exclosos perquè ells mateixos siguin agents d'una nova manera d'actuar políticament.

Qualitat de vida, pau i justícia

La pau i la justícia tenen a veure amb la veritable qualitat de vida. Però sense pau interior, no hi haurà qualitat de vida possible.

I per reconstruir la pau interior hem de «ser justos», és a dir, donar el temps i la importància que es mereix cadascun dels espais de la nostra vida: justos amb la família, en les relacions de feina, en la vida cívica...

No podem viure en pau si orientem tots els nostres

afanys a assolir el màxim benestar possible, oblidant que al nostre voltant hi ha persones que pateixen per ser víctimes d'un sistema que genera i fa més greus les desigualtats existents.

I això succeeix en el Tercer Món, però també molt a prop de nosaltres.

Viure en una societat pretesament rica sovint amaga que es viu en una societat de gran pobresa moral.